איני והא רבי ינאי יזיף ופרע שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים דכמה [א] דמשהי (א) מעשי ומייתי להו ת"ר [א]ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת אסור לשנותה סבר רבי חייא בר אבא למימר לא שנא לדבר הרשות ולא שנא לדבר מצוה אמר ליה רב אמי הכי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה [ב] מותר לשנותה מדאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עובד כוכבים [ב]שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה משנשתקע שם בעליה מותר לשנותה למאי אילימא לדבר הרשות מאי איריא עובד כוכבים אפילו ישראל נמי אלא לדבר מצוה וטעמא [ג]דעובד כוכבים הוא דפעי אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי שעורק טייעא [ד]אינדב שרגא לבי כנישתא דרב יהודה שנייה רחבא ואיקפד [ג] רבא איכא דאמרי שנייה רבא ואיקפד רחבא וא"ד שנייה חזני דפומבדיתא ואיקפד רחבא ואיקפד רבה מאן דשנייה סבר דלא שכיח ומאן דאיקפד סבר זמנין דמקרי ואתי: **מתני'** [ה]הגוסס והיוצא ליהרג [ו]לא נידר ולא נערך [ז]ר' חנינא בן עקביא אומר נערך [ח]מפני שדמיו קצובין [ד] רבי יוסי אומר [ט]נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב [ה]: **גמ'** בשלמא גוסס לא נידר דלאו בר דמים הוא ולא נערך דלאו בר העמדה והערכה הוא אלא יוצא ליהרג בשלמא לא נידר דלאו בר דמים הוא אלא לא נערך אמאי [ו] לא [י]דתניא מנין היוצא ליהרג [כ]ואמר [ז] ערכי עלי שלא אמר כלום ת"ל [ל]כל חרם לא יפדה יכול אפילו קודם שנגמר דינו תלמוד לומר מן האדם ולא כל האדם ולרבי חנינא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין האי כל חרם מאי עביד ליה [ח] לכדתניא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר לפי שמצינו למומתים בידי שמים שנותנין ממון ומתכפר להם שנאמר [ב]אם כופר יושת עליו יכול אף בידי אדם כן תלמוד לומר [ט] כל חרם לא יפדה אין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה מנין תלמוד לומר כל חרם: רבי יוסי אומר נודר ומעריך כו': ותנא קמא מי קאמר דלא [י] אלא בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי [יא] כי פליגי באם הזיק תנא קמא סבר אם הזיק אינו חייב בתשלומין ורבי יוסי סבר אם הזיק חייב בתשלומין במאי קמיפלגי אמר רב יוסף[ל] במלוה על פה גובה מן היורשין קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה על פה אינו גובה מן היורשין ורבי יוסי סבר [מ]מלוה על פה גובה מן היורשין [יב] רבא אמר דכ"ע מלוה על פה אינו גובה מן היורשין והכא[נ] במלוה [יג] כתובה בתורה קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה כתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ורבי יוסי סבר ככתובה בשטר דמיא ואיכא דמתני לה אהא[ס] היוצא ליהרג הוא שחבל באחרים חייב אחרים שחבלו בו פטורין רבי שמעון בן אלעזר אומר אף הוא אם חבל באחרים פטור שלא ניתן לחזרת עמידת בית דין

מכלל

רבי ינאי. גבאי הוה ויזיף מעות הצדקה לצורכו ופרע: **דכמה ידו דמשהי.** רבי ינאי דלית ליה זוזי למפרע ניחא להו לעניים: **דמעשה.** רבי ינאי לגיבורא ואמר דלית ליה מעות לחלק לעניים וכופה אותם לצדקה ואיכא רווחא לעניים: **מנורה.** כמשמעה: **נר.** קרוישו"ל של כסף או של זהב: **מדאמר ר' אסי כו'.** כלומר מדנקט ר' אסי עובד כוכבים דפעי וצועק למה שינוס ממה[ו] שנתתי מכלל דישראל דלא פעי שרי לשנויי לדבר מצוה דאי בישראל אסור ל"ל למנקט עובד כוכבים: **שלא נשתקע שם בעליה.** ממנה שעדיין אומרים זו היא מנורה נדבתו של פלוני עובד כוכבים: **אסור לשנותה.** דפעי: **ולמאי.** קאמר ר' אסי דאסור לשנותה אילימא כו': **שעורק.** עובד כוכבים היה: **לא שכיח.** שעורק במתא דליפעי שסוחר היה ומחזר בעיירות: **מתני' הגוסס והיוצא ליהרג כו'.** מפרש בגמרא טעמא: **ר"ח בן עקביא.** איוצא ליהרג פליג אבל בגוסס מודה דכתיב (ויקרא כז) והעמיד והעריך אותו וגוסס לאו בר העמדה והערכה הוא[ב]: **שדמיו קצובין.** בפרשת ערכין אבל אנודר[ג] מודה דהא כנמכר בשוק בעי למשיימיה וזה אינו נמכר בשוק כלומר שאין אדם קונהו ויפסיד מעותיו: **נודר ומעריך כו'.** ובגמרא מפרש מאי קא אתי ר' יוסי למימר הא ת"ק לא אמר אינו נודר שאם אמר דמי פלוני עלי יפטר דהא לא נידר קאמר: **גמ' אלא לא נערך אמאי לא.** הרי דמיו קצובין: **כל חרם לא יפדה.** מי שהוא ראוי ליחרם וליהרג אינו בכלל פדיון: **למומתין בידי שמים.** כגון האי דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת והך מיתה ליכא למימר בידי אדם דהא אמרי' בפ"ק דסנהדרין (טו:) מות יומת המכה רוצח הוא[ד] על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: **שלא ניתנה שגגתן לכפרה.** כגון מגדף ומקלל אביו דאם עשה בשוגג אינו בקרבן ולא בגלות: **מיתות קלות.** כלומר דקלות להן מילתא שניתנה שגגתן לכפרה כגון רוצח דשגגתו גולה ועובד ע"ז ומחלל שבת ובא על הערוה דשגגתו חטאת: **כולי עלמא לא פליגי.** דודאי נדרו נדר והקדישו הקדש ומעריך את אחרים דהא בר דעה הוא: **מלוה על פה.** כגון זה שהזיק ולא עמד בדין על כך קודם למיתה (ב): תשלומי נזק כתובין בתורה ומדאורייתא משעבד ליה בעל כרחיה: **ואיכא דמתני לה.** להא דרב יוסף ורבה: **חייב.** דבר דעה הוא: **פטורין.** דאין לו דמים ועומד הוא ליחבל וכל הנך טו] (ג) איכא[ו] ליהרג בדיני ישראל קאמר:

לחזרת

העיר [ס]דוקא [טו] ומחוץ לעיר אסור לשנותה (אבל לצורכי העיר מותרין) [יז] בגבאי מיירי ובהאי טעמא יש ליישב דאמרי' בריש שור שנגח (כ"ק דף לו:) (תנן ביסא) [ההוא גברא] דתקע (להההוא גברא) [לחבריה דא"ל] הב ליה פלגא דזוזא אמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ניתביה לעניים הדר אמר איזיל ואבריה ביה נפשאי אמר [ליה] רב יוסף כבר זכו בה עניים ויש לתמוה היאך היה יכול לחזור בו אפי' לא זכו בה עניים והאמרן בפ"ק דר"ה (דף ו.) בפיך זו צדקה אלא י"ל שהיה רוצה ללוותה ולשנותה ולפורעה לאחר זמן וקא"ל רב יוסף שבאת לידו והוא גבאי ואסור לשנותה א"נ י"ל שהיה סבור דאפי' צדקה ליתא הואיל ולא תפסי בה וקמ"ל[פ] רב יוסף דזכו בה עניים כמו מעמד שלשתם:[פ] **עד** שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה. רבינו ברוך פירש מותר לשנותה ממש למצוה אחרת ואם נדר אדם סלע לצדקה לעניים יכול לעשות ממנו מצוה אחרת כל כמה דלא אתאי ליד גבאי אבל לישנא לשנותה לא משמע כן כך מצאתי כתוב בתוספות הר"ר משה מאוירא מכתיבת אחיו ופירש לא משמע לשנותה למצוה אחרת דלעיל קאמר מותר לשנותה בין קיהוא בין אחר הייני ללוותה ותו מדאמר והא רבי ינאי יזיף משמע ללוותה קאמר הילכך נראה לומר ללוותה קאמר אבל לשנותה ודאי אסור כי נמי לא באתה ליד גבאי אבל ללוותה קאמר ומשבאת ליד גבאי אסור ללוותה והא דקאמר פ"ק דב"ב (דף ח:) רשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי הייני ברשות בני העיר אבל גבאי עצמו אסור ואומר ר"י דהתם רשאין לשנותה שלא לדבר מצוה רק שיהא צרכי צבור ויש ליזהר מללוות מעות צדקה העיר משבאתה ליד גבאי ואפי' ברשות הקהל נמי כיון שאין זה צורכי צבור. כך מצאתי כתוב: **אילימא** לדבר הרשות מאי איריא עובד כוכבים **אפילו ישראל נמי.** הכי נמי מצי למימר מאי איריא לא נשתקע שם בעליה אפי' נשתקע נמי [יח]: **מנין** ליוצא ליהרג **ואמר ערכי עלי שלא אמר כלום.** ומשום דליתא בדמים ליכא למעוטי דהא איתרבו לעיל (דף ה.) מנוול ומוכה שחין: **כי** פליגי באם הזיק. וכאם הקדיש לא פליגי שמיד שהקדיש חל הקדש ולא דמיא למלוה אבל יש להקשות אמאי לא פליגי כאם נדר והעריך וי"ל דנקט הזיק משום דקתני חייב בתשלומין [יט] (משום) [אהזיק] משמע דאהזיק לחודיה פליגי ובנודר ומעריך שמא יחול מיד [כ](ר)אבל גובה מן היורשין ונודר ומעריך איצטריך דס"ד הואיל ואינו נידר ונערך נודר ומעריך נמי אינו קמ"ל דנודר ומעריך ומקדיש כשאר בני אדם:

מיתיבי

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל"ו טוש"ע יו"ד סי' רנט סעי' ג [וברב אלפס ב"ב פ"א דף קנח:]:
סח ב מיי' שם הלכה ו':
סט ג מיי' פ"א מהל' ערכין הל"ג:
ע ד מיי' שם הלכה י"ד:
עא ה מיי' פי"א מהל' מלוה ולוה הל"ד טוש"ע חו"מ סי' קו סעי' א:

* * *

תורה אור השלם

1. כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת: ויקרא כז כט
2. אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: שמות כא ל

* * *

לעזי רש"י

קרוישו"ל. מנורה (של נר יחיד).

* * *

רבינו גרשום

עלי ובין אמר זו מותר לשנותה: צדקה הרי כנדר לעבור עליה בבל תאחר: והא ר' ינאי. דהוה גבאי יזיף לעצמו ופרע אע"ג דבאתה לידו: דכמה דמישתהי. שאינו יכול לפורעה ואין בכיס צדקה מעשה לרבים דלית בו צדקה ומייתי להו לעניים יותר ממה שהוא חייב לכיס והוי הנאה לעניים ולבסוף דאית גביה היה פורעה אבל איניש אחרינא אסור לשנותה מאחר שבאתה ליד גבאי: מנורה. פמוט: לא שנא לדבר מצוה. אפי' לפדיון שבויים: עד שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה (וטעמא דעובד כוכבים כי לא נשתקע בעליה) שאדם זוכר מי הקדישה ואומרין זו מנורה של פלוני: אפי' ישראל נמי. כל זמן שלא נשתקע שם בעליה אסור לשנותה: וטעמא דעובד כוכבים. כי לא נשתקע שמו ממנה דאסור לשנותה אפי' לדבר מצוה דעובד כוכבים מיפעא פעי כשאינו רואה אותה צועק ואומר היכן היא מנורה שהקדשתי: (שעיזורק טייעא גוי סוחר). שנייה רחבה. לדבר מצוה קודם דנשתקע מבנה שמו: דהא לא שכיח שהולך תדיר לסחורתו ולא חזי לה ולא פעי ודמי כמי שנשתקע שמו ממנה: זימנין דמיקרי ואתי. ולא חזי ליה ופעי: [ודלאו בר העמדה והערכה. שאינו יכול לעמוד שהוא כמת וכתיב והעמיד והעריך]: כל חרם לא יפדה. כלומר כל העומד ליהרג לא יפדה ערכו שאינו נערך: ולר' חנינא דאמר נערך. אפי' לאחר גמר דין: לפי שדמיו קצובין. בתורה לפי שנים שיש לו: שנותנין ממון ומתכפר להן. שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מיתה בידי שמים וסמיך ליה אם כופר יושת עליו אלמא אית להו פדיון למומתים בידי שמים: [ת"ל כל חרם לא יפדה. מי שעומד לחרם ליהרג אין לו פדיון. מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כמו מגדף ומכה אביו ואמו: מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה. כל שאר חייבי מיתות ב"ד] ת"ל כל חרם. מרבה הני והני: [ות"ק מי קאמר דלא. מי קאמר דאינו נודר מעריך ומקדיש: אלא בהני לא פליגי אלא באם הזיק פליגי]: מלוה על פה. תוקין הן כמלוה (הכתובה) על פה דלא הוי כתוב כגמור הכתוב בשטר: [מלוה הכתובה בתורה דנזק הכתוב בתורה: ככתובה בשטר דמיא. וגובה מן היורשין]: ואיכא דמתני להא דר' יוסף דאמר במלוה ע"פ גובה כו' אהא היוצא ליהרג: שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד. שהואיל ונגמר דינו ליהרג אין מזיזין ומביאין אותו לפני ב"ד בשביל שחבל לפי

מסורת הש"ס

א) [חולין קלג:], ב) [תוספתא פ"א ה"ב], ג) [כתובות לז:], ד) [במשנה שבמשניות ליתא מפני שדמיו קצובין אבל אינו נידר מפני שאין דמיו קצובין], ה) כתובות לז:, ו) [נ"ל ואמר אחד ערכו עלי כ"ה בכתובות], ז) [לקמן כ. ב"ק קד:] כ"ב מב. קנו. קעה: בכורות מח:, ח) [לקמן כ. קדושין יג.], ט) [לקמן כ. קדושין כט: בכורות מח. מט:], י) [תוספתא דכ"ק פ"ט ה"ה], כ) [נ"ל ...], ל) [לעיל ד סוע"א], מ) [במדבר לה], נ) [נ"ל יואב], ס) [נ"ל דוקא מתוך לעיר אסור כו' אבל לצורכי העיר מותרין ובגבאי וכו'], ע) [וקא"ל נ"ק], פ) [וע"ע תוס' כ"ק לו: ד"ה יד], צ) [עי' פ"א], ק) [עלמא כן לאמר והיינו נ"ק], ר) כ"ה ולהכי [וכו' נ"ק וכו'].

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' מעשה ומייתי להו: (ב) רש"י ד"ה מלוה וכו' למיתה הס"ד ואח"כ מ"ה מלוה כתובה בתורה תשלומי נזק: (ג) ד"ה פטורין וכו' וכל הנך איצא ליהרג:

* * *

גליון הש"ס

גמ' אינדב שרגא. עי' כ"ע דף ח ע"א תוס' ד"ה יתיב:

* * *

מוסף רש"י

שדמיו קצובין. בתורה לפי שנים, ולא דמי לאומר דמיו עלי, דדמים אין לו אבל ערך יש לו (כתובות לו:). מלוה על פה אינו גובה מן היורשין. דשיעבודא לאו דאורייתא, וכ"ש מן הלקוחות, אבל מלוה בשטר הוא עצמו שיעבדו, דכתב ליה כל נכסיי דאית לי אחראין לפרעה דנן (קדושין יג.). לאו ככתובה בשטר דמיא. ואינו גובה ממשועבדים (קדושין כט:).

* * *

שיטה מקובצת

א] דכמה דמשתהי מעשה ומייתי: ב] מותר עי' רשב"א סי' תרי"ז: ג] ואיקפד רבה איכא דאמרי שנייה רבה ואיקפד רחבה: ד] קצובין אבל לא נידר מפני שאין דמיו קצובין: ה] חייב בתשלומין: ו] היכא לא נמחק: ז] ואמר ס"א אחד ערכו עלי: ח] ליה מבעי ליה לכדתניא: ט] היכא כל נמחק: י] דלא ס"א נודר ומעריך ומקדיש לא נידר קתני לא נערך קתני אלא: יא] כי פליגי באם הזיק. גליון וא"ת אמאי לא קאמר דפליגי בנודר ומעריך כפלוגתא דמלוה ע"פ וי"ל משום דר' יוסי הזכיר בדבריו חיוב תשלומין משמע דפליגי רבנן עליה אבל בנודר ומעריך לא איירי מתני' בחיוב תשלומין ואפי' ר' יוסי לא קאמר אלא בנודר ומעריך וחל נדרו וערכו אם יוכל ישלם בחייו. לשון הרא"ש ז"ל: יב] רבה אמר אות א' נמחק: יג] במלוה הכתובה בתורה קמיפלגי ת"ק סבר מלוה הכתובה בתורה לאו כו' ורי"י סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה כו': יד] דכמה דמשתהי: טו] הנך יוצא ליהרג היכא איכא נמחק: טז] דוקא מחוץ לעיר אסור לשנותה אבל לצורכי העיר מותרין: יז] ובגבאי מיירי: יח] נמי אסור לשנותה לדבר הרשות: יט] בתשלומין דמשמע אהזיק לחודיה והשאר נמחק: כ] מיד. נ"א ויגבה מן היורשין ונודר ומעריך איצטריך (כו') דס"ד [כו']: